

III. Globální rizika a scénáře

Theo Sommer : Svět už nepatří bílému muži

O b s a h

- 1. Teorie rizik a hlavní rizika podle Davosu**
- 2. Svět viděný liberálně konzervativníma očima**
- 3. Výčet základních globálních rizik**
- 4. Scénáře možného vývoje**

1. Teorie rizik a hlavní rizika podle Davosu

- a) Theo Sommer : Věštění budoucnosti**
- b) Teorie rizik**
- c) Světové ekonomické fórum 2008**

a)Theo Sommer: Věštění budoucnosti

Pohled do křišťálové koule

„Naše spekulace o budoucnosti a všechny politické dohady nejsou nic jiného než frašky“, řekl Bedřich Veliký. Zkušenost učí, že měl pravdu. Ale člověk žije z předvídání. To jej přede vším ostatním odlišuje od zvířat: neustále se snaží vytušit povahu budoucnosti, *the shape of things to come* (H.G. Wells), předpovědět ji, dokonce - dost opovážlivě – plánovat...

Tři náhledy

Za první: čím víc do budoucnosti prodlužujeme nějakou vývojovou dráhu, tím je tenčí. Nicméně takové extrapolace představují ukazatele pro příštích patnáct, nejvýš dvacet pět let. Za druhé : svět, jeho řád a směr pohybu se bude v příštích padesáti letech měnit stejně rychle a razantně jako v uplynulých padesáti letech. A za třetí: jako vždy v dějinách také v epoše, která leží před námi, bude docházet k překvapením. Žádná prognóza nepředpokládala rozpad Sovětského

impéria, erupci islámského džihádu a terorismu, zintenzivňující se hrozby světovému klimatu, rychlé rozšíření informační techniky, vítězné tažení počítače, Internetu a mobilních telefonů....

S určitou jistotou se dá říci, že **příští desetiletí budou ovlivňovat tři faktory: demografie, pokračující globalizace a – věčně neměnná – otázka války a míru.**

b) Teorie rizik

Globální rizika jsou rozpoznávané hrozby další existenci a životu globální společnosti. Jsme u nich přítomni schopni identifikovat spouštěcí mechanismus, např. globální oteplování s sebou nese definovatelné důsledky. Globální riziko lze rozpoznat a předvídat až již analyticky nebo intuitivně.

V posledních dvaceti letech teorie rizik se stala teoretickým modelem užívaným k analýze krizí pozdní moderní společnosti. Termín byl uveden německým sociologem Ulrichem Beckem. Téměř souběžně termín počali užívat sociologové Anthony Giddens a Zigmund Bauman.

Teorie byla reakcí na řadu destabilizujících trendů a úzkost vzbuzujících fenoménů devadesátých let (zejména v té době masivní nezaměstnanost). Naléhavá environmentální rizika v postkomunistických zemích, rychlé politické změny v Evropě, krvavé konflikty na Balkáně a v řadě zemí Afriky a rostoucí sociální nerovnosti v celém světě vedly k tomu, že teorie rizik zaujala prominentní místo při interpretaci těchto jevů tím, že napomáhala nalézat smysl a příčiny inkonsistence globální společnosti, kterou Ulrich Beck nazval **rizikovou společností**. Nakolik byla tato teorie úzce vázána na problémy Západní společnosti a na kolaps Západních politických hodnot (stát, suverenita, demokracie, blahobyť), riziková společnost zasahuje celý svět díky dvě stě let trvajícím šíření těchto hodnot a politického systému do celého světa. Teorie rizik tak poskytuje určitá vysvětlení sociální krize vlastní éře globalizace. Činí

si zároveň nárok naznačit nejen lidem na Západě , ale celého světa radikální sociální řešení nastalé situace. Protože vychází z principů sociálně demokratických forem politické argumentace, tvoří koncept sociálním utopie, založené na spravedlivějším rozdělování zdrojů a na reformě národních a mezinárodních politických a ekonomických institucí jako cílech, které je možné dosáhnout. Odpor ke globalizaci vykládá jako znamení, že jednoho dne vznikne globální sociálně demokratická společnost. V souladu s tím Ulrich [Beck](#) a další reprezentanti teorie soudí, že je třeba vypracovat globální manifest - myšlenka zřejmě inspirovaná Komunistickým manifestem Karla Marxe.

Je přitom třeba vzít do úvahy, že odpor ke globalizaci se jinak zažívá v Evropě a (jen zčásti) ve Spojených státech : plyne z vědomí, že nadvláda evropské či atlantické kultury spěje ke konci, že na scénu se dostávají jiní hráči globálního dramatu.

Na druhé straně to neznamena, že svět jako celek nebude čelit vážným rizikům V tom se základní předpovědi klasické zprávy počátku sedmdesátých let manželů Meadowsových Meze růstu nezměnily. Výčet očekávaných rizik se ovšem rozšířil.

c) Světové ekonomické forum Davos 2008-09-13

O tom svědčí existence i předměty jednání Světového ekonomického fóra , kterém se koná od r. 1971 v Davosu ve Švýcarsku. Sdružuje nejdůležitější světové společnosti s obratem větším než **bilion dolarů ročního obratu**. Členy jsou rovněž významní světoví politici. Jednání se účastní asi 2200 lidí a kolem 500 novinářů. Fórum diskutuje nejdůležitější světové problémy, tzn. také definovaná globální rizika.

V r. 2008 speciální zpráva pro jednání Fóra vytipovala **čtyři základní rizika pro nejbližší budoucnost, a to finanční rizika, potravinovou bezpečnost, hrozby zásobovacím sítím a roli energie.**

- a) **FINANČNÍ RIZIKA** : kořeny jsou v současné finanční situaci Spojených států, kde stoupá zadluženost. Odhaduje se, že to je předzvěst konce hegemonie dolaru ve světové ekonomice

- b) **POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST** : jde o propojení problémů sahajících od klimatické změny přes energetickou bezpečnost až po nedostatek vody. Je o jedno z nejvyšších rizik 20. století.

Cena obilí v r. 2007 byla o 50 % vyšší než rok před tím; cena pšenice se zdvojnásobila; světové zásoby obilovin byly nejnižší za posledních 25 let a klesly na pouhých 57 dní. Zásobování je zranitelné díky možným mezinárodním krizím a přírodním katastrofám (dnes povodně v Číně, v Indii, v Barmě).

Klimatická změna do r. 2100 ovlivní bezpečnost cca 40 – 17 mio lidí.

Změny výskytu dešťových srážek mohou snížit zemědělskou produkci na polovinu během desíti let.

- c) **HROZBY ZÁSOBOVACÍM SÍTÍM**: outsourcing jako smluvní zajištění vývoje a výroby třetí stranou byl zaveden po r. 1980, čili poměrně krátce po zahájení éry globalizace.

Jde o spolupráci mezi výrobními společnostmi v globálním měřítku. Zranitelnost krizemi finančního trhu, terorismem, politickými krizemi, přírodními katastrofami. Přitom např. ze 62 společností se sídlem v Asii jen 21 % má zajištěné nepřetržité fungování pro případ teroristického útoku nebo přírodní katastrofy.

- d) **ROLE ENERGIE** : energie je klíčovým vstupem světové ekonomiky. Vzrůst ceny energie - v r. 2007 ropa poprvé na nad 100 USD / brl. Ani v desetiletém horizontu není pravděpodobné, že cena energií (ropa, plyn) významně klesne.

K r. 2030 se spotřeba ropy odhaduje na 116 mio barelů, ale dosažitelná těžba je jen 100 mi. Nahrazení ropy biopalivy bude zhoršovat rizika zásobování potravinami. Jaderná energie sebou nese rizika spojená s odstraňováním odpadů. Klíčová je role rostoucí spotřeby asijských ekonomik.

3. Svět viděný liberálně konservativníma očima

Proti odhadům světového fóra je možné postavit podrobnou zprávu britského liberálně konservativního týdeníku The Economist (26. ledna až 1. února 2008) Obsahuje tyto body

a.Obecně

b. Sociální podmínky v chudých zemích

c.Ekonomické souvislosti

d. Význam vzdělání

e. Snižování počtu konfliktů

f. Křehké státy

Klady Globalizace (The Economist 26. ledna až 1. února 2008)

a.Obecně

- Velké menšiny ve světě pokládají globalizaci za pro ně nepřijatelnou : klesá podpora nadnárodních společností v rozvinutých zemích, roste odpor proti přistěhovalcům, poukazuje se na rostoucí nerovnosti mezi zeměmi a uvnitř zemí mezi bohatými a chudými atd. atd.
- Jaká je však realita, studujeme - li data alespoň ze tří různých konkrétních hledisek: a) stavu základních sociálních podmínek v chudých zemích; b) zmenšování chudoby v posledním desetiletí ; c) výskytu válek a politického násilí

b.Sociální podmínky v chudých zemích

- Před 25 lety žilo v Číně 600 mio lidí v podmínkách extrémní chudoby, tj. podle indikátorů Světové banky za 1 USD denně, nebo méně. Nyní tento počet klesl na 180 mio. V celém světě mezi lety 1999 a 2004 uniklo extrémní chudobě 135 mio lidí, a to v časovém období, které nemá obdobu v lidské historii
- Zavodňovací kanály a úpravní pitných vod zvýšily počet lidí, kteří mají přístup k pitné vodě : např. v Jižní Asii se počet lidí bez takového přístupu snížil od devadesátých let o polovinu. Díky tomu a díky lepší zdravotní péči se ve většině zemí s výjimkou Afriky snížil počet lidí, umírajících na infekční nemoci jako je malárie TBC.
- Snížila se dětská úmrtnost. Podle Organizace OSN pro péči o dítě (UNICEF) poklesl poprvé v moderní historii počet dětí umírajících před pátým rokem věku pod 10 mio ve světovém měřítku. To představuje číslo o čtvrtinu nižší od r. 1990
- Zřejmě končí dlouhá cesta ke světové gramotnosti: v r. 1975 to byly $\frac{3}{4}$ mladých lidí mezi 15 – 25 lety, kteří uměli číst a psát. Dnes je to 9/ 10 této věkové skupiny
- Lidé v chudých rozvojových zemích získávají také kontrolu nad fertilitou, počtem dětí, jejichž narození může žena očekávat . V tom se nenaplnila předpověď knihy „Meze růstu“ manželů Meadowsových, předpovídající v r. 1972 fertilitu 5 a více dětí na jednu ženu. Nemluvě o zemích s extrémně nízkou porodností jako je EU, ve Východní Asii a v Pacifiku, je fertilita 2.4 , v Jižní Asii klesla na polovinu , tj. ze 6 dětí na 3.1, ve světě jako celku ze 4.8 na 2.6.
- Největšího pokroku dosahují právě země, které se zapojily do globalizačních procesů, zvláště ve Východní Asii, i když Čína, vzhledem k řízené natalitě (1 dítě na rodinu) tvoří

výjimku. Nejvýznamnější výjimku ovšem tvoří rovníková resp. subsaharská Afrika, kde fertilita činí stále 5 dětí na ženu.

- Lze uzavřít, že globalizace vede ke stabilizaci populace, protože otevírá možnost pouze reprodukční fertility. Překonává kulturně biologické postoje agrárních společností, jejichž sociální stabilita závisela na počtu narozených dětí. Globalizace, provázená urbanizací umožňuje totiž získat sociální oporu v práci a v obchodu.

c. Ekonomické souvislosti

- Tyto sociální důsledky globalizace nejsou náhodné. Lze je, alespoň zčásti uvést do souvislosti s celkovým růstem. Světová banka dovozuje, ve studii o 19 chudých zemích, že vzrůst národního důchodu o 1 % má za následek snížení chudoby o 1.3 bodu. Druhým indikátorem stavu světa je tak stav světové ekonomiky.
- V minulém roce světová ekonomika ve svém celku rostla již pátým rokem o 4%. Tento růst byl mnohem „rovnější“ a spravedlivější než kdykoliv v minulosti. Podle Světové banky národní důchod EU rostl poněkud rychleji než v USA, poprvé v dekadě. Růst ve Východní Asii byl 10 %, v Jižní Asii přes 8 %, ve Východní Evropě téměř 7 %, a v Africe, díky růstu cen komodit (ropa, kovy, dřevo) o 6 %.
- Téměř polovina lidstva zahrnujícího 40 národů žije v zemích, kde růst je v průměru 7%. Výsledkem tohoto vývoje je, že ekonomická rovnováha se přechyluje od rozvinutých zemích k zemím s rozvíjejícími se trhy. Jejich podíl na světových výstupech byl v r. 2006 poněkud pod polovinou celkových výstupů a dále roste.

- Mezinárodní měnový fond zjišťuje, že v r. 2008 Čína a Indie budou nejméně přispívat ke světovému růstu. Neznamena to, že se tyto země budou moci vyhnout obtížím, zasahujícím rozvinuté průmyslové země, tj. USA a EU, ale důsledky pro jejich ekonomiky budou mírnější než dříve.
- Nicméně se namítá, že globalizace vede k růstu nerovností mezi bohatými a chudými. To je zčásti pravda, ale příklad Ukrajiny, kde růst vede k větší rovnosti, a Polska, kde naopak se nůžky mezi bohatými chudými rozevírají, svědčí o tom, že globalizace působí v obou směrech.

d. Význam vzdělání

- Možným viníkem vnitřní nerovnosti růstu může být technologický pokrok. To je svázáno s úrovní vzdělání zemí rozvíjejících se ekonomik, kde jsou vzdělaní lidé lépe připraveni využívat přednosti nových technologií a patří obvykle k nejbohatším společenským vrstvám.
- Ve skutečnosti příjmy pětiny nejchudších od poloviny 90tých let rostly, v Asii o 4 % ročně. Lze tedy říci, že v globálním měřítku globalizace přispívala k vyrovnávání rozdílů. Je tomu především proto, že Čína a Indie s jejich 2,5 mld obyvatel rychle rostou a vyrovnávají rozdíly mezi sebou a bohatými zeměmi.

e. Snižování počtu konfliktů

- Významnějším vysvětlením zlepšování životní úrovně je zmenšování počtu konfliktů, počtů obětí násilí a genocidy. Třebaže mnoho lidí je přesvědčeno o opaku (Irák, Darfúr např.), skutečnost je jiná : počet mezinárodních konfliktů se snížil z 50 na počátku devadesátých let na něco kolem 30 v r. 2005.

- Počet obětí občanských válek klesl z 200 000 uprostřed osmdesátých let na 20 000 kolem r. 2005
- S tím souvisí, že dramaticky vzrostl počet ukončených konfliktů : Angola, Burundi, Kongo, Liberie, Nepal, Siera Leone.
- Důležitou odlišnost v tomto vývoji ovšem představuje růst teroristických útoků . Počet jejich obětí vzrůstal. Ale ve skutečnost nelze tvrdit, že je tomu tak všude |: zatímco Asie, Latinská Amerika a Evropa zažily víc teroristických útoků po r. 2001 než kdykoliv před tím, byly přesto řídké ve srovnání s jejich počtem a rozsahem na Blízkém Východě.

f. Křehké státy

- Zvláštní místo ve světové situaci zauímají státy, které Světová banka nazývá „ křehké“. Je to širší kategorie než nefunkční, selhavší státy jako Somálsko, kde ústřední státní moc přestala existovat. Jde o státy, kde vláda vykonává částečnou kontrolu nad teritoriem státu (Sudán) , kde není schopna obstarávat základní služby (Zimbabwe) a kde se musí vyrovnávat se značnými politickými konflikty (Nigerie).
- Křehké státy vykazují až polovinu dětské úmrtnosti ve světovém měřítku. Až třetina jejich obyvatel trpí podvýživou a víc než tento počet nemá přístup k pitné vodě. Mají obvykle vysokou úroveň fertility. Snáze v nich vznikají občanské války, jsou zdroji proudu uprchlíků, jsou náchylné ke všem druhům politických krizí.

3. Výčet základních globálních rizik

Z konfrontace zprávy Davoského fóra a zprávy týdeníku The Economist by mělo vyplývat, že ve skutečnosti musíme do budoucna předvídat co možno nejúplnější seznam rizik, která jsou právě v globálním či globalizovaném světě o to nebezpečnější, že mohou ochromovat světový systém jako celek.

O vyčerpávající výčet jednotlivých konkrétních problémů (**globálních rizik**) současného světa se pokusil zástupce ředitele Světové banky pro Evropu J.F. Rischard v knize Právě poledne . Mnohé z nich, ba převažující většina, nebyly vyvolány globalizací, ale jsou důsledkem modernizačního vývoje (moderny), v podstatě důsledkem zavedení kapitalistického systému hospodářství, rozvoje vědy a uplatněním jejích technologických poznatků ve výrobě, organizací práce atd. Globalizace přispívá v mnoha směrech k intenzifikaci těchto problémů a dramtizaci jejich působení . **Autor odhaduje, že na řešení nám zbývá ne víc než 20 let.** Situaci – nejen v jeho pojetí – dynamizuje především stále prudký demografický růst : počet obyvatel, který činil ještě v r. 1990 celkem 5 mld je dnes 6 mld a kolem r. 2020 – 2025 dosáhne 8 mld. Druhý dynamizující činitel představují technologická revoluce a ekonomická revoluce - nová forma ekonomiky, která bude vyvolávat bezprecedentní stresy, ale také nabízet bezprecedentní příležitosti.

Podle autorových odhadů se bude musit - také v souvislosti s růstem životní úrovně v rozvojových zemích - **zvýšit produkce potravin o 40 %, z toho produkce obilovin o 30 %, masa o 60 %**. Celková spotřeba energie stoupne ve srovnání s dneškem dvakrát, v některých rozvojových zemích třikrát až pětkrát. Tak Čína bude každý měsíc uvádět do provozu novou tisíci megawattovou elektrárnu.

Novou formu ekonomiky bude stimulovat další zrychlení proudu informací, zejména v podnikání, finančních transakcích apod. Hovoří se v té souvislosti o „síťové ekonomice“, charakterizované mj. rychlejšími a spolehlivějšími výrobními procesy, novými formami sdružování, jež budou překračovat meze tradičního společného podnikání (joint venture), rozšířenou nabídkou většího spektra služeb

aj. Na trhu se budou objevovat stále nové výrobky, vzniknou nové trhy, dále poroste produktivita aj. To ovšem bude vyvolávat i stresy: nutnost přizpůsobovat se „novým pravidlům hry“, vznik disparit, zmatky a zranitelnost – trhů i lidských osudů. To může vyústit až v **krizi komplexity**.

Richard pak vypočítává **dvacet nejzřetelnějších problémů**, s nimiž se světové společenství bude musit vyrovnávat a které bude třeba řešit dřív než přerostou do globálních krizí či krize. Jeho prognózy jsou sice konkrétnější než byly závěry První zprávy o stavu světa Meze růstu, vydané v r. 1972 manželi Meadowsovými, nicméně závěry obou prací se liší pokud jde o odhad budoucího vývoje jen nevýznamně : i Meadowsovi v r. 1972 předpovídali možné zhroucení světového kulturně civilizačního systému , třebaže až kolem r. 2100, zatímco Richard uvažuje dnes jen o pouhých dvaceti letech. Krize kolem těžby ropy dává ovšem zapravdu jak manželům Meadowsovým tak Richardovi.

Rischarď člení globální problémy do tří skupin. Prvou nazývá „**Globální statky**.“

Patří do ní:

- **Globální oteplování** (klimatická změna). Je to jedna z největších hrozeb globální civilizaci. Výsledky hodnocení klimatické změny uveřejňuje pravidelně Mezivládní panel pro klimatickou změnu (IPCC). Tornáda a hurikány na západu a jihu Spojených států přesvědčily presidenta Clintona o tom, že jde o jev spolupůsobený lidskými aktivitami. Viditelným důsledkem je například zvyšování hladin oceánů. Čelit této hrozbě má zatím Kjótský protokol, zavazující průmyslové státy ke snížení emisí plynů způsobujících oteplování na úroveň r. 1990.
- **Vyčerpávání rybiho bohatství**: každý pátý člověk závisí na rybích proteinech. V r.1995 se vylovilo 125 mio t za rok (jen pro srovnání ČSSR: v severočeském uhelném revíru se vytěžila

za totéž období v r. 1988/9 cca 80 mio t hnědého uhlí). Flotila rybářských lodí o 100 % svou kapacitou přesahuje udržitelnou úroveň výlovu. Bylo již exploatováno 50 % mořských ryb. Řešením je redukce flotily rybářských lodí, přísná kontrola nelegálního rybolovu, stanovení limitů povoleného výlovu.

- **Odlesňování** je letitý problém. Proti preneolitickému období poklesl lesní pokryv o 20 – 50 %. V rozvojových zemích se zmenšila plocha subtropických lesů o 20 % od šedesátých let. Na globální úrovni ochrana lesů není zajištěna vůbec. Ale některé státy se o to alespoň pokoušejí.
- **Nedostatek vody** je časově nejnaléhavější problém. Přístup k nezávadné pitné vodě nemá 1,2 mld lidí. Ročně umírají 3 mio lidí na následky požívání znečištěné vody. Celkem 70-80 % vod se používá k zavodňování, ale zásoby podzemních vod se rychle tenčí v zemích, jejichž zemědělství je na tomto způsobu zavlažování nejméně závislé : Indie, Čína a USA. Nejohroženější oblastí je ovšem Blízký Východ. Na Summitu v Johannesburgu v r. 2002 se vlády průmyslově nejvyspělejších zemí zavázaly poskytnoutna řešení tohoto problému co nejrychleji finanční pomoc.
- **Znečištění moří** a ohrožení biodiverzity moří: způsobují je havárie tankerů přepravujících ropu, lodní doprava, vypouštění odpadních vod a světový turismus (Středozemní moře, Baltické moře, Severní moře např.). Na destrukci biodiverzity v mořích má vliv také úbytek rybích hejn v důsledku zmíněného přelovování.

Druhou skupinu nazývá autor Pravého poledne „**Záležitosti vyžadující globální závazky**“.

Patří do ní

- **Světová chudoba.** Na světě žijí 3 mld lidí, žijících za méně než 2 USD za den a ½ mld lidí, žijících za méně než 1 USD za den. Do r. 2015 by se měla světová chudoba snížit o polovinu. Jedna z řady cest je odpouštění dluhů nejchudším zemím rozvinutými průmyslovými státy, ale i pomoc, kterou by mohl prostředkovat tzv. Marshallův plán (viz níže).
- **Zachování míru,** prevence konfliktů, boj proti terorismu. Například jen válka v Kongu stála již 2 miliony obětí, nemluvě o Jugoslávii, Rwandě, Afghanistanu, Iráku aj. V Africe bylo od dekolonizace již tolik konfliktů, že nějakým způsobem jimi byl dotčen každý pátý člověk (ztráta blízkých, domova, zdraví atd.). Terorismus nejen ohrožuje ekonomický růst, sociální a politickou stabilitu v průmyslových zemích, ale zpomaluje i ekonomický rozvoj a snižování chudoby v zemích rozvojových. V současné době udržuje vratké příměří a klid v řadě států kolem 40 000 příslušníků sil OSN.
- **Vzdělání:** každé šesté dítě na světě neumí psát a číst, z toho 600 000 žen a 300 000 mužů, z nich 99 % je v rozvojových zemích. Vzdelání žen přitom přispívá k snižování porodnosti a tedy k řešení demografických problémů. Vzdelávací programy umožňují také zvyšovat národní důchody v rozvojových zemích. Jde proto o jeden z nejdůležitějších cílů Marshallova plánu.
- **Nebezpečí světových pandemií:** v současnosti je nemocí AIDS zasaženo 40 mio lidí, dalších 25 mio od vzniku pandemie již zemřelo. Je to blízko počtům úmrtí na černý mor v letech 1347 – 1352. Šíření dalších infekčních nemocí (TBC, malárie, ptačí chřipka aj.) vyvolává potřebu přijmout preventivní opatření, mj. vytvořením nouzových fondů, zajištěním přístupu k léčivům, daňové podněty pro výzkum v rozvinutých zemích apod.

- **Digitální nerovnost:** 2 mld lidí nikdy nemělo příležitost držet v ruce telefonní aparát. Autor v té souvislosti hovoří o digitálním apartheidu. Komunikační prostředky pro chudé země však znamenají snížení izolace, zabezpečování zdravotní pomoci a péče, umožňují vzdělávání, environmentální management, stimulují rozvíjení podnikání a efektivní využívání zahraniční pomoci, umožňují zlepšování správy věcí veřejných. Také tato problematika je součástí tzv. Marshallova plánu.
- **Předcházení přírodním katastrofám a zmirňování jejich následků.** Typickou ukázkou selhání této připravenosti byly důsledky tsunami v jihovýchodní Asii v r. 2004, kdy včasné varování mohlo zabránit enormním ztrátám na životech. Přitom 2 mld lidí žije ve vzdálenosti jen do 100 km od hladin moří. Globální oteplování dále zvyšuje nebezpečí podobných katastrof jaké vyvolávají hurikány (viz hurikán Katrin , který zničil New Orleans) .

Konečně třetí skupina představuje **problémy vyžadující právní regulaci na globální úrovni** (což ovšem platí o většině předchozích problémů také).

Patří k nim:

- **Rekonstrukce daňového systému:** globálně mobilní plátcí daní (NNS) se přemísťují do míst s menšími daňovými sazbami („daňové ráje“). Problém se bude zhoršovat se zvyšujícím objemem e-obchodních transakcí (obchodní transakce uskutečňované internetem). Je dále nezbytné zavést uhlíkovou daň případně jako součást všestrannější ekologické daně.
- **Technologická regulace:** jde zejména o regulaci nakládání s GMO při pěstební činnosti, při užívání humánních buněk k nejrůznějším účelům a při léčbě chorob. Důvody, které regulaci vyžadují jsou především morální, ale i sociální a

ekologické (možnost ohrožení ekosystémů a zasažených druhů živočichů a rostlin)

- **Obchod s drogami:** ročně se prodá za 150 mld USD malých drogových dávek asi 200 miliónům uživatelů drog. Podle některých zdrojů je však toto číslo o 200 mio vyšší. Evropa a USA se 60 mio odběratelů jsou největšími trhy. V chudých zemích produkce drog vede k rozsáhlé korupci, podvazuje jejich ekonomický rozvoj a brání snižování chudoby. V rozvinutých zemích užívání a distribuce drog kromě toho, že přispívá ke zhoršování zdravotního stavu populace, je zdrojem rozsáhlé kriminality.
- **Obchod, investice a pravidla volné soutěže:** problém mj. představuje obchod se zemědělskými produkty, omezující vývozy z rozvojových zemí do zemí průmyslových. Podobně jsou omezeny vývozy výrobků, zejména textilních. Neexistují všeobecně platná pravidla o podmínkách umístování investic, což znevýhodňuje země, do kterých zahraniční investice míří.
- **Ochrana duševního vlastnictví:** jde o ochranu autorských práv k objevům a vynálezům, ochranných známek, o celkové zachování podmínek volné soutěže. Stejný problém představuje ochrana práv k vyvíjeným biotechnologiím. Soubor těchto otázek se citelně dotýká finančních a právních limitů omezujících možnosti rozvojových zemí využívat poznatků majících svůj původ v průmyslově rozvinutých zemích.
- **Pravidla e-mailového obchodování:** vzhledem k rostoucímu objemu těchto transakcí a možnostech jejich zneužití je nutná regulace takových transakcí. To je třeba zajistit i v rámci nového daňového systému. Jednotlivce, obchod i společnosti je třeba chránit před kybernetickou kriminalitou.
- **Pracovní podmínky a pravidla migrace:** jde o globální ochranu základních pracovních podmínek (délka pracovní doby, zákaz dětské práce, pracovní podmínky žen atp.). Dále jde o

ochranu migrantů zejména z rozvojových zemí (ochrana před obchodem s lidmi, pravidla azylu apod.).

Minimálně dva závažné problémy , rovněž globálního charakteru, které ohrožují sociální a politickou stabilitu velkých i řady průmyslově vyspělých zemí či jejich společenství, autor mezi základní globální problémy nezahrnuje : je to **nezaměstnanost** (jen na venkově v Číně je „nadbytečných“ asi 30 mio lidí, ze tří miliard práce schopných osob na světě je čtvrtina až třetina zaměstnaných jen částečně) a **stárnutí populací** (v důsledku natalitní politiky např. v Číně během příštích dekád stoupne počet obyvatel starších 60-ti let na jednu čtvrtinu celkového počtu obyvatel; podobnými problémy trpí státy EU).

4. Scénáře možného vývoje

Z pramenů popisujících základní globální problémy a odhady s nimi spojených trendů, je možné zmínit **Hammondovu studii Jaký svět?** Scénáře pro 21. stol., s důležitým podtitulem Globální osudy, regionální volby (Allen Hammond, Which World, Scenarios for the 21st Century, Global Destinies, Regional Choices, A Shearwater Book 2000) . Kniha volí za referenční vzorec jednotlivé světové regiony, bere v úvahu jednak demografický vývoj, ekonomický vývoj a environmentální důsledky a problémy. Své odhady zakládá na konfrontacích scénářů úspěšného ekonomického rozvoje se scénáři konfliktních situací v důsledku sociálních rozporů a zdrojových a jiných problémů životního prostředí a nakonec scénářů překonávání obtíží až k dosažení celkové společenské , environmentální a ekonomické rovnováhy. Stojí za to uvést jak autor chápe svůj regionální referenční rámec : na první místo klade Latinskou Ameriku, následuje Čína a Jihovýchodní Asie (Jižní Korea, Singapur, Indonésie), Indie, Subsaharská Afrika , Severní Afrika a Střední východ, Rusko, a společně USA, Evropa a Japonsko.

Také další studie obsahuje soubor scénářů, zpracovaných Národní informační radou pod názvem **Mapování globální budoucnosti** (Mapping the Global Future, Report of the National Intelligence

Council's 2020 Project Based on Consultations With Nongovernmental Experts Around the World, <http://bookstore.gpo.gov>, 2004) Své odhady diferencuje jednak podle nejdůležitějších trendů členitého společenského vývoje, jednak podle scénářů na nich založených. Ty mají ovšem sloužit vymezení role Spojených států v rychle se měnícím světě. Výhledy zprávy sahají, podobně jako Rischardovy prognózy, do roku 2020.

První trend představují **noví globální hráči**. Zahrnuje Indii, Čínu a další země, které promění geopolitickou scénu, stejně jako se to stalo v 19. století vlivem vzrůstajícího se sjednoceného Německa a ve 20. století vlivem Spojených států.

Další trend je **globalizace**, která jako všezahrnující síla bude podstatně ovlivňovat všechny ostatní významné trendy světa k roku 2020. Světová ekonomika pravděpodobně bude dále růst: v roce 2020 vzroste o 80 % ve srovnání s rokem 2000 a průměrný příjem na hlavu bude o 50 % vyšší. Prospěch z tohoto vývoje nebude však mít globální charakter. Zahrne jen země a skupiny, které budou mít přístup k novým technologiím a jež si je osvojí. Čína a Indie jsou v takové situaci, že mohou sehrát vůdčí roli ve vývoji technologií. I nejhudší země budou schopny využívat potenciál laciných technologií k podněcování vlastního rozvoje. Více firem se bude globalizovat, jejich struktura bude rozmanitější, jejich orientace bude zaměřena víc na Asii než na Západ. Stejně jako současné nadnárodní společnosti nebudou podléhat kontrole a budou klíčovými aktéry při rozšiřování technologií, budou působit na integraci světové ekonomiky a podporovat ekonomický rozvoj rozvojových zemí. Růst ekonomiky povede k vzrůstu poptávky po zdrojích. Soutěž o získání zdrojů spolu s pravděpodobným rozvratem v zásobování ropou patří k nejistotám klíčového významu.

Třetí trend představují nové **výzvy pro správu věcí veřejných**. Národní stát zůstane dominantním, základním kamenem (jednotkou) světového řádu, avšak ekonomická globalizace a šíření technologií, zvláště informačních, bude na vlády klást ohromné nároky. Část tohoto tlaku bude také vyplývat z nových forem politiky usilující o zachování identity založené na náboženském přesvědčení. Zejména

politický islám, opírající se o rozmanité etnické a národní skupiny, bude mít významný globální vliv i v roce 2020. Může vytvořit dokonce formu autority přesahující národní hranice. „Třetí vlna“ demokratizace může kolem roku 2020 recidivovat zejména v zemích bývalého Sovětského svazu a v státech jihovýchodní Asie, z nichž některé demokratické nikdy nebyly. Neustálé změny, kterým bude vystaven mezinárodní systém, mohou vést k nefunkčnosti institucí, které ho měly řídit.

Lze předpokládat, že bude narůstat **pocit nejistoty**, způsobovaný psychologickými i fyzickými hrozbami. I když většina světa se stane bohatší, globalizace bude hluboce otrásat stávajícími vztahy. Budou se tak generovat ohromná ekonomická, kulturní a nakonec politická napětí. Přejít nebude bezbolestný a zasáhne zejména střední vrstvy rozvinutých zemí. Společné působení slabých vlád, zaostávající ekonomiky, náboženského extremismu, vzrůst počtu mladých lidí mohou v některých regionech vést k vnitřním konfliktům. Pravděpodobnost konfliktu mezi velmocemi je však menší než kdykoli v minulém století.

Zdá se, že v příštích patnácti letech **nedojde k proměnám mezinárodního terorismu**. Dá se předpokládat, že Al-Kajdu nahradí podobné extremistické skupiny. Nejnaléhavější otázkou je, zda teroristé mohou získat biologické zbraně nebo, což je méně pravděpodobné, zbraně nukleární, které by mohly způsobit masivní ztráty. Na těchto trendech se pak zakládají čtyři scénáře možného vývoje.

První, nazvaný **Svět Davosu**, ilustruje, jak by robustní ekonomický růst, vedený Čínou a Indií, mohl přetvářet povahu globalizace. Oba noví globální hráči by přitom mohli vtisknout tomuto vývoji spíše „nezápadní“ rysy a zároveň transformovat politickou arénu.

Scénář **Pax Americana** hodnotí, za jakých podmínek v radikálně se měnícím světě by Spojené státy mohly udržet svou globální dominanci a podílet se na utváření nového všezahrnujícího světového řádu.

Třetí scénář se nazývá **Nový kalifát**. Představuje příklad, jak by se globální hnutí živené politikou radikální náboženské identity mohlo stát výzvou normám a hodnotám Západu jako základu globálního systému.

Poslední scénář – **Koloběh strachu** – popisuje situaci, kdy by rostoucí obavy z šíření zbraní a terorismu mohly vést k zavádění takových preventivních bezpečnostních opatření, že by to fakticky vedlo k vzniku orwellovského světa.